

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2023. № 6.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.6.24>

УДК 349.2

Т. І. Павлюк,

к. е. н., доцент, доцент кафедри економіки та міжнародних відносин,

Вінницький торговельно-економічний інститут

Державного торговельно-економічного університету

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5300-3588>

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ ЖИТЛОВИМИ СУБСИДІЯМИ ТА
ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕРЖАВНИХ СУБВЕНЦІЙ НА НАДАННЯ ЖИТЛОВИХ
СУБСИДІЙ**

T. Pavlyuk,

PhD in Economics, Associate Professor,

*Associate Professor of the Department of Economics and International Relations,
Vinnytsia Institute of Trade and Economic of State University of Trade and economics*

**PROVISION OF HOUSING SUBSIDIES TO THE POPULATION AND
RESEARCH ON STATE SUBSIDIES FOR THE PROVISION OF HOUSING
SUBSIDIES**

У статті розкрито фінансове забезпечення житловими субсидіями та дослідження державних субвенцій на надання житлових субсидій. Досліджено соціальну політику в Україні, та програму житлових субсидій, з урахуванням досвіду розвинених країн та потреб малозабезпечених верств населення. На

даний час, як ніколи гостро постало питання гідного соціального забезпечення населення. Оскільки однією з головних функцій держави є забезпечення належних умов і стандартів життя та досягнення добробуту громадян, то саме у період економічної кризи першість належить соціальній політиці та соціальному забезпеченню. Адже людина є не тільки головним чинником виробництва, а й найбільшою цінністю. Однією із важливих форм організаційно-правового забезпечення населення є отримання громадянами субсидій. Розкрито теоретичних аспектів системи житлових субсидій в Україні як інструменту адресної соціальної допомоги населенню. Проведено аналіз системи надання адресної соціальної допомоги населенню.

The article discloses the financial provision of housing subsidies and the research of state subsidies for the provision of housing subsidies. The social policy in Ukraine and the program of housing subsidies were studied, taking into account the experience of developed countries and the needs of the poor. The theoretical aspects of the system of housing subsidies in Ukraine as a tool of targeted social assistance to the population are disclosed. An analysis of the system of providing targeted social assistance to the population was carried out.

The topic of social assistance to vulnerable sections of the population has always been important, now its relevance is explained by the significant need of citizens for state support, their desire to be protected and to have the opportunity to ensure their life and development at a decent level. Since there is a rather unstable economic and social situation in Ukraine, the need for state protection is constantly and rapidly growing. Therefore, at present, the issue of decent social security of the population has become more urgent than ever. Since one of the main functions of the state is to ensure the proper conditions and standards of life and to achieve the well-being of citizens, it is during the period of economic crisis that the priority belongs to social policy and social security. After all, a person is not only the main factor of production, but also the greatest value.

One of the important forms of organizational and legal provision of the population is the receipt of subsidies by citizens.

The analysis of the financial support of the population with housing subsidies can help determine the categories of the population that most need state support to pay for housing services. This can help to improve mechanisms for providing subsidies, to ensure more efficient and targeted use of public funds.

Ключові слова: субсидія, соціальна допомога, фінансове забезпечення, малозабезпечені верстви населення, соціальне забезпечення.

Keywords: subsidy, social assistance, financial support, disadvantaged sections of the population, social security.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Тема соціальної допомоги вразливим верствам населення завжди була важливою, зараз її актуальність пояснюється значною потребою громадян у підтримці держави, їх прагненням бути захищеними та мати можливість на гідному рівні забезпечити своє життя та розвиток. Так як, в Україні спостерігається досить нестабільне економічне і соціальне становище, то необхідність у державному захисті постійно і стрімко зростає. Тому, на даний час, як ніколи гостро постало питання гідного соціального забезпечення населення. Оскільки однією з головних функцій держави є забезпечення належних умов і стандартів життя та досягнення добробуту громадян, то саме у період економічної кризи першість належить соціальній політиці та соціальному забезпеченню. Адже людина є не тільки головним чинником виробництва, а й найбільшою цінністю.

Однією із важливих форм організаційно-правового забезпечення населення є отримання громадянами субсидій. Тому актуальність та особливість їх надання постає важливою умовою для отримання громадянами допомоги від держави.

Аналіз рівня розробленості теми показує, що це питання є досить актуальним та важливим для нашої країни, оскільки житлова субсидія є однією з форм державної соціальної допомоги, яка дозволяє зменшити витрати на оплату житлово-комунальних послуг для малозабезпечених громадян.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Щодо досліджень, присвячених цій темі, то в Україні вони проводилися Інститутом соціальної та політичної психології НАПН, Інститутом економіки та прогнозування НАН України, Національним демографічним університетом, Київським національним університетом імені Тараса Шевченка та іншими науковими установами. Також

на міжнародному рівні були проведені дослідження щодо житлових субсидій в Європі та США.

Серед українських науковців слід виділити роботи Л. Івашової [5], А. Бабича [1], С. Синчук [6], Т. Хренової [8], та ін. Серед зарубіжних вчених такі дослідження також проводилися, проте головні твердження закріплені на законодавчому рівні.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Отже, дослідження з цієї теми важливі для подальшого розвитку соціальної політики в Україні, однак потрібно продовжувати проводити наукові дослідження та вдосконалювати програму житлових субсидій, так як вона ще не достатньо досліджена, з урахуванням досвіду розвинених країн та потреб малозабезпечених верств населення.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою роботи є дослідження системи житлових субсидій як інструменту адресної соціальної допомоги населенню, а також особливостей їх надання і використання, виявлення основних проблем системи субсидіювання. Відповідно до поставленої мети необхідно вирішити ряд завдань: дослідити теоретичних аспектів системи житлових субсидій в Україні як інструменту адресної соціальної допомоги населенню; проведення аналізу системи надання адресної соціальної допомоги населенню.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз показників є важливим інструментом управління та планування діяльності різних організацій, підприємств та установ. Він дозволяє визначити стан та тенденції розвитку різних процесів та показників, виявити проблеми та недоліки в роботі, знайти шляхи їх вирішення, а також визначити потенційні можливості для розвитку та вдосконалення роботи організації.

Тому в контексті даної роботи, аналіз фінансового забезпечення населення житловими субсидіями та дослідження державних субвенцій на надання житлових субсидій є важливим для розуміння та покращення соціально-економічної ситуації в країні.

Зокрема, аналіз фінансового забезпечення населення житловими субсидіями може допомогти визначити категорії населення, які найбільше потребують державної підтримки для оплати житлових послуг. Це може допомогти удосконалити механізми надання субсидій, забезпечити більш ефективно та цільове використання державних коштів.

Дослідження державних субвенцій на надання житлових субсидій може допомогти виявити недоліки та прогалини в системі надання житлових субсидій, а також визначити напрями покращення цієї системи. Наприклад, дослідження може виявити проблеми у розподілі державних коштів між різними регіонами країни, або нерівномірність надання житлових субсидій між різними категоріями населення.

Проаналізуємо статистичні дані, а саме динаміку видатків бюджету Вінницької міської територіальної громади на надання житлових субсидій населенню за 2013-2022 роки, що показані у таблиці 1:

Таблиця 1. Видатки бюджету Вінницької міської громади на надання житлових субсидій населенню за 2013-2022 роки

Роки	Сума видатків, тис. грн.	Приріст поточного року, %
2013	24 383,6	-
2014	25 471,7	4.45
2015	205 540,0	706.95
2016	390 975,4	90.53
2017	922 495,2	136.43
2018	496 173,9	-46.23
2019	130 208,2	-73.77
2020	130 208,2	0
2021	70 154,6	-46,09
2022	320 839,7	357,24

Джерело: сформовано на основі [2]

Аналізуючи таблицю щодо показників динаміки видатків бюджету Вінницької міської територіальної громади, можна побачити значні коливання в

розмірах видатків на цю програму. Можемо відзначити, що найбільший приріст видатків на житлові субсидії був у 2015 році порівняно з попереднім роком (706.95%), а найменший був зафіксований у 2020 році, що дорівнює попередньому значенню у 2019 році.

За останній рік, у 2022 році, видатки на субсидії становили 320 839,7 тис. грн., що є значним зростанням у порівнянні з попереднім роком на 357,24%. Таке значення обумовлене введенням нових програм і проектів у місті, збільшенням кількості субсидій, а також збільшенням заробітної плати у відповідних відомствах міської ради, що призвело до збільшення розміру субсидій та загальних видатків на ці програми.

Щодо 2021 року, то за даними таблиці, було виділено 70 154,6 тис. гривень на надання житлових субсидій населенню. Це на 46,09% менше порівняно з 2020 роком. Таке скорочення видатків пов'язано з тим, що у 2020 році було передбачено значне збільшення коштів на надання житлових субсидій населенню через економічні наслідки пандемії COVID-19. Таким чином, у 2021 році було відновлено звичайний рівень видатків на дані цілі.

У 2020 та 2019 роках було виділено однакову суму в 130 208,2 тис. гривень на надання житлових субсидій населенню. Це може бути пов'язано також з тим, що у ці роки в країні не відбулося значних змін в економічній політиці тому суми відрахувань з бюджету залишилися на тому ж рівні.

У 2018 та 2017 роках збільшення показника було пов'язано зі змінами в законодавстві щодо надання житлових субсидій населенню, а також зі збільшенням потреби в субсидіях зі сторони населення. Також це може бути через зміни в законодавстві, а саме зміни існуючих законів щодо житлових субсидій. Наприклад, зміни в критеріях призначення субсидій, розширення кола осіб, які мають право на отримання субсидій, або збільшення розміру субсидій можуть призвести до зростання видатків.

Щодо даних 2013-2016 років, то такі показники були зумовлені значним зростанням кількості населення, що скористалось житловими субсидіями, та зростанням розміру самої субсидії.

Загалом можна сказати, що зростання видатків на надання житлових субсидій населенню у Вінницькій міській територіальній громаді пов'язане з багатьма факторами, такими як зміни в законодавстві, соціально-економічні умови, зростання населення, збільшення числа отримувачів субсидій та збільшення вартості комунальних послуг. Враховуючи ці фактори, можна зробити висновок, що видатки на надання житлових субсидій є важливим елементом соціальної політики влади, що дозволяє покращувати життєві умови мешканців міста та забезпечувати їм доступність комунальних послуг.

Далі доцільним буде проаналізувати видатки бюджету на надання житлових субсидій по всій Україні. Це дасть нам можливість зрозуміти закономірності щодо виплат місцевого бюджету, в порівнянні з загальнодержавним. Показники, які це відображають показані в таблиці 2:

Таблиця 2. Видатки бюджету на надання житлових субсидій по Україні

Рік	Сума видатків, млрд. грн.	Приріст, %
2020	48	-
2021	47,26	-1.46
2022	38,4	-18.76

Джерело: сформовано на основі [2]

Динаміка видатків бюджету на надання житлових субсидій в Україні у 2020-2022 роках свідчить про їх зменшення. У 2020 році видатки склали 48 млрд. грн., в 2021 році - 47,26 млрд. грн., а в 2022 році - 38,4 млрд. грн. Це може бути пов'язано зі зниженням обсягів надання субсидій через підвищення економічної активності під час карантину.

Однак, необхідно зазначити, що початок війни в Україні у 2022 році може бути однією з причин зменшення видатків на надання житлових субсидій і соціальну сферу загалом. Умови війни призвели до того, що бюджет змушений спрямовувати значні кошти на військову діяльність, забезпечення безпеки та допомогу переселенцям, що може призвести до скорочення видатків на соціальні програми в цілому.

Проаналізуємо статистичні показники: порівняємо кількість українських родин (домогосподарств), що зверталися по отримання житлових субсидій, з кількістю родин, що дійсно їх отримали. Це може дати нам корисну інформацію про ефективність програми житлових субсидій та можливі проблеми, які потрібно вирішити (таблиця 3).

Потрібно зазначити, що в зв'язку з дією воєнного стану на території України протягом 2022 року інформація про надані субсидії на сайті Мінсоцполітики не публікується з міркувань безпеки, тому будемо аналізувати інформацію за попередні роки.

Таблиця 3. Аналіз рівня надання житлових субсидій у загальній кількості звернень по Україні за 2019-2022 роки у грудні місяці

Показник	2019	2020	2021	2022
1.1 Кількість домогосподарств, які звернулися за субсидіями, тис. од.	53261	56 354	41 939	-
1.2 Кількість домогосподарств, яким призначено субсидію, тис. од.	26 893	20 179	13 908	-
1.3 Частка позитивних рішень щодо призначення субсидії, %	50.51%	35.86%	33.16%	-

- Показники відсутні у зв'язку з військовим станом і міркувань безпеки.
Джерело: сформовано на основі [3,4]

Таблиця 4. Аналіз рівня надання житлових субсидій у загальній кількості звернень у Вінницькій області за 2019-2022 роки у грудні місяці

Показник	2019	2020	2021	2022
1.1 Кількість домогосподарств, які звернулися за субсидіями, тис. од.	1 437	1 974	1619	-
1.2 Кількість домогосподарств, яким призначено субсидію, тис. од.	952	876	595	-
1.3 Частка позитивних рішень щодо призначення субсидії, %	66,2%	44,3%	36,8%	-

- Показники відсутні у зв'язку з військовим станом і міркувань безпеки.
Джерело: сформовано на основі [3,4]

За наданою динамікою можемо побачити, що кількість домогосподарств, які звернулися за субсидіями, в Україні поступово зменшується. На початку 2019

року 53 261 тис. од. домогосподарств звернулися за субсидіями, в той час як на початку 2021 року ця кількість склала 41 939 тис. од. Окрім того, як бачимо, показники 2022 року відсутні, це пов'язано з тим, що в країні ведеться війна і тому не всі соціальні та демографічні показники є доступними.

Щодо Вінницької області, то ця тенденція також зберігається. Крім того, можна побачити, що кількість домогосподарств, яким було врешті призначено субсидію має тенденцію до зменшення. Це може свідчити про певні проблеми у процесі призначення субсидій та може бути пов'язано з низькою інформованістю громадян про правила отримання субсидії, складністю процесу подачі заявок або недостатньою ефективністю системи прийняття рішень щодо призначення субсидії.

Поступове зменшення частки позитивних рішень щодо призначення субсидії означає зменшення можливостей для громадян отримати субсидію, про більш строгі вимоги для отримання субсидії, про зменшення фінансових ресурсів, які виділяються на призначення субсидій тощо.

Ці показники можуть бути також пов'язані зі змінами економічних та соціальних умов в країні, таких як зростання тарифів на комунальні послуги, підвищення безробіття, складні умови на ринку праці тощо.

Найбільшим показник звернень є у 2020 році. Це пов'язано з тим, що у цьому році на відміну від попередніх років, уряд надав можливість отримувати житлову субсидію домогосподарствам, у складі яких є особи, що офіційно працюють за кордоном. А також у зв'язку з карантинном 2020 року запроваджено спрощену процедуру оформлення субсидії для громадян, які втратили роботу і зареєструвалися в центрах зайнятості. Тому відповідно кількість отримувачів субсидій досить різко зросла [3].

І це є не дуже позитивним явищем, так як ті, хто потребує субсидій значно більше можуть частіше отримувати відмови, а сама держава щорічно утримує все більше громадян, зокрема тих, хто цілком могли б подбати про себе самостійно. Так наприклад, у 2019 році понад 5 млн. родин в Україні є отримувачами житлових субсидій. Державна служба статистики України звітує про те, що у 2019

році на території України зареєстровано 14 881,7 тис. домогосподарств [3]. А це означає, що 34,7% родин мають занадто низький дохід, щоб самостійно сплачувати за житлово-комунальні послуги, і тому звертаються за фінансовою підтримкою до держави.

Також порівняємо заборгованість населення з оплати житлово-комунальних по Вінницькій області та Україною загалом (таблиця 5).

Таблиця 5. Аналіз заборгованості населення з оплати житлово-комунальних послуг за постачання і розподіл природного газу на грудень 2021р.

Область	Постачання та розподіл природного газу, тис. грн	Кількість населення області, всього тис. осіб
Вінницька	1 040677.6	1 507,7
Україна	33 795702.2	41 130,4

Джерело: сформовано на основі [3,4]

З даної таблиці можемо побачити, що як у Вінницькій області, так і в Україні загалом існує велика заборгованість щодо оплати житлово-комунальних послуг. Це свідчить про складну економічну та фінансову ситуацію в країні, а також про проблеми зі сплатою населенням рахунків за газ. Це може бути пов'язано зі зростанням цін на газ, складнощами у забезпеченні достатньої кількості газу для населення та підприємств, а також зі зниженням доходів населення через економічні труднощі, викликані пандемією COVID-19 та іншими факторами. Заборгованість може створювати проблеми для постачальників газу, які в свою чергу повинні оплачувати свої зобов'язання перед газовими компаніями та іншими постачальниками послуг, що може призвести до проблем з постачанням газу та інших послуг для населення та підприємств.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Отже, на основі аналізу даних про видатки бюджету Вінницької міської громади на житлові субсидії, можна зробити висновок, що питання соціальної підтримки населення є важливим для місцевих влад і продовжує займати значну частину бюджету. Заборгованість населення з оплати житлово-комунальних послуг за

постачання і розподіл природного газу свідчить про серйозну фінансову складність господарського сектору і неспроможність деяких громадян виконувати свої фінансові зобов'язання. Однак, динаміка зменшення кількості звернень за субсидіями, а також зменшення частки позитивних рішень щодо призначення субсидії, може свідчити про покращення економічної ситуації в країні, або ж навпаки про погіршення інформаційної доступності соціальних програм для громадян. Надання субвенцій з державного бюджету на соціальну підтримку населення важливе завдання для держави, але ефективність цих програм потребує постійного контролю і оцінки як з боку держави, так і відповідних внутрішніх органів.

Література

1. Бабич О. В., Щербина О. В. Житлова субсидія як фінансовий інструмент адресної допомоги населенню 2020 р. URL: <http://surl.li/hjajz> (дата звернення: 12.05.2023).
2. Видатки бюджету на соціальний захист та соціальне забезпечення: офіційний сайт Вінницької міської ради. URL: <https://2021.vmr.gov.ua/TransparentCity/Lists/BudjMista/ShowContent.aspx?ID=157> (дата звернення: 5.05.2023).
3. Державна служба статистики України: офіційний сайт. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 5.05.2023).
4. Житлові субсидії: проблеми та їх вирішення. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/photogallery/gallery?galleryId=15725757> (дата звернення: 12.05.2023).
5. Івашова Л. М. Фінансові механізми реалізації соціальної політики держави: пільги та субсидії для населення. *Вісник Академії митної служби України*. 2016. № 2. С. 34–42.
6. Синчук С.М. Правові ознаки соціальних пільг у сфері соціального забезпечення. *Держава і право. Юридичні і політичні науки: Зб. наук. пр.* 2012. Вип. 56. С. 305.
7. Субсидії на комуналку: світовий досвід. URL: <http://surl.li/pmas> (дата звернення: 11.05.2023).

8. Хренова Т. Ю. Житлова субсидія як організаційно-правова форма соціального забезпечення населення: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. Харків, 2017. 107-108 с.

References

1. Babych, O. V. and Scherbyna, O. V. (2020), "Housing subsidy as a financial instrument of targeted assistance to the population", available at: <http://surl.li/hjajz> (Accessed: 12.05.2023).

2. Vinnytsia City Council (2020), "Budget expenditures on social protection and social security: official website of the Vinnytsia" available at: <https://2021.vmr.gov.ua/TransparentCity/Lists/BudjMista/ShowContent.aspx?ID=157> (Accessed: 5.05.2023).

3. State Statistics Service of Ukraine (2023), available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed: 5.05.2023).

4. Government portal (2021), "Housing subsidies: problems and their solutions", available at: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/photogallery/gallery?galleryId=15725757> (Accessed: 12.05.2023).

5. Ivashova, L. M. (2016), "Financial mechanisms for the implementation of social policy of the state: benefits and subsidies for the population", *Visnyk Akademii mytnoi sluzhby Ukrainy*, vol. 2, pp. 34–42.

6. Synchuk, S.M. (2012), "Legal features of social benefits in the field of social security", *Derzhava i pravo. Yurydychni i politychni nauky: Zb. nauk. pr.*, vol. 56, p. 305.

7. Ukrinform (2023), "Subsidies for communal services: global experience", available at: <http://surl.li/pmas> (Accessed: 11.05.2023).

8. Khrenova, T. Yu. (2017), "Housing subsidy as an organizational and legal form of social security of the population", Abstract of Ph.D. dissertation, Law, Kharkiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 05.06.2023 р.